

MAN SLÅR!
VAD GÖR MAN?

VARFÖR EN SKRIFT OM DE MÄN SOM MISSHANLAR "KVINNAN I SITTT LIV"?

Efter förslag i Kvinnofridspropositionen 1998 skärpte Sveriges Riksdag lagstiftningen vad gäller våld mot kvinnor. Då infördes bl.a. brottsrubriceringen grov kvinnofridskränkning, socialtjänstlagen kompletterades med nya bestämmelser och jämställdhetslagen förtydligades. Riksdagen antog även då, 1998, den lag som kriminaliserar köp av sexuella tjänster och som fortfarande är unik i världen.

Regeringens förslag till åtgärder för att bekämpa våld mot kvinnor, prostitution och sexuella trakasserier i arbetslivet berörde ett brett fält av områden och hade tre centrala utgångspunkter:

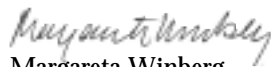
- ☛ Lagstiftningen skall förbättras och skärpas.
- ☛ Förebyggande åtgärder ska vidtas.
- ☛ Utsatta kvinnor skall få ett bättre bemötande.

Sommaren 2000 inrättade regeringen Nationellt Råd för Kvinnofrid. Detta råd har bl.a. i uppdrag att utgöra ett rådgivande organ för frågor som rör våld mot kvinnor samt uppmärksamma problemområden som behöver åtgärdas.

Frågor som ofta ställs är "Hur förhindrar man mäns våld mot kvinnor?" "Vem är det som misshandlar?" "Hur kan det bli så här?". Stor betydelse för det fortsatta arbetet för att nå kvinnofrid är hur mer offensiva insatser kan inriktas på de misshandlande männen. Man talar ofta om utsatta kvinnor, mera sällan om männens våld. Det är dags att fokusera på mannen – förövaren. Det är vår förhoppning att de texter som Lars Jalmert, Per Elis Eliasson och Mari Anne Tobiasson bidragit med i denna skrift skall ge inspiration till ett fortsatt arbete för ökad kvinnofrid.

Nationellt Råd för Kvinnofrid arbetar vidare med sitt uppdrag. Rådet är inrättat för en tidsperiod av tre år.

Stockholm i september 2002

Margareta Winberg
Ordförande

Nationellt Råd för Kvinnofrid

Ingegerd Sahlström
Projektledare

Nationellt Råd för Kvinnofrid

INNEHÅLL

Förord	1
Man slår! <i>Av: Lars Jalmert</i>	4
Vad gör man? <i>Av: Per Elis Eliasson</i>	8
Inledning	11
1. Riksorganisationen - Historik, målsättning, villkor för medlemskap	12
2. Riksorganisationens nuvarande medlemmar	13
- Historik och drivkrafter bakom etableringen av de olika verksamheterna	13
- Organisation - finansiering - personal	14
- Verksamheten - Målgrupper – Besökare	17
- Samverkan, framtidfrågor och visioner	18
3. Om män och våld samt behandling av våldsproblematik	20
4. Om vinster av behandling	24
5. Allmänt om kriser	25
6. Kriscentras arbete sett ur ett jämställdhetsperspektiv	28
7. Några idéer om hur man kan "bygga" fler kriscentra för män	29
8. Sammanfattning	31
Kriminalvårdens insatser <i>Av: Mari-Anne Tobiasson</i>	32
Adresslista	36

MAN SLÅR!

AV: LARS JALMERT

Manssamhället, det mansamhälle vi lever i, är ett djupt orättvist samhälle. Det är orättvist därför att kvinnor och män inte har samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter. Uttryckt på ett annat sätt kan vi säga att vårt samhälle är odemokratiskt. Orättvisan syns också i manssamhället på så sätt att män har makt över kvinnor – och vissa män har också makt över vissa andra män.

Den makten visar en del män genom att utöva våld – och så gott som allt våld är mäns våld, även om vi sällan kallar det så. Att sätta ord på företeelser leder ofta till förståelse och det är förmodligen av den anledningen som många även idag har svårt att tala om mäns våld. Historien visar tydligt att våld och makt döljs genom att vi inte benämner dem på rätt sätt. För bara några decennier sedan fanns det ingen lagtext om våldtäkt inom äktenskapet – som om det inte förekom. Idag finns lagtexten och alla förstår att våldtäkt förekommer även i samlevande par. Man talade inte heller förr om våld mot kvinnor. Det gör man dock idag – men, fortfarande talar man inte om mäns våld.

I den offentliga debatten blundar man också för den mest uppenbara gemensamma nämnaren för våldsutövaren, nämligen att denne är man. Kriminologer, politiker, journalister och samhällsdebattörer hittar orsaker som att han var berusad eller/och drogpåverkad eller/och kommer från socialt utsatta grupper och så vidare – men missar att de hela tiden talar om honom, mannen.

Mäns våld och övergrepp mot kvinnor är så gott som alltid uttryck för makt. Att han vill upprätthålla den makt han tycker att han, rättmätigt, skall ha och tycker att han har. Om han upplever att han förlorar denna givna makt så tar han till våld för att återupprätta den – och han tycker att han har rätt till det.

Vilka mekanismer kan vi då finna bakom mäns våld – vare sig det gäller våld mot en person eller mot flera (krig är ju mäns våld mot andra)?

Vilka är orsakerna till vissa mäns våld?

Hur har det blivit så här?

Jo, manssamhället med sina tunga inslag av prestation och konkurrens mellan män gör att män alltid speglar sig i vad män tänker och känner och tycker. Det är egentligen just det som definierar manssamhället. Redan från det att vi är mycket små speglar vi oss i vad män värderar – eller kanske vi skall säga vad manssamhället värderar. Både små flickor och pojkar speglar sig i männens värld – och för pojkarna blir det förstås förödande eftersom de inte alls tar till sig vad kvinnor tänker, känner och tycker och därför inte får någon förståelse för dem – som de ju vill leva tillsammans med.

Vi lever idag i det som kallas genusordningen eller (bättre) könsmaktsordningen. Könsmaktsordningen säger dels att man alltid skall analysera relationer mellan könen också i termer av makt. För att uttrycka det enkelt: kön kommer aldrig ensamt, utan alltid tillsammans med någon grad av makt. Könsmaktsordningen följer dessutom två lagar eller logiker som säger att:

- ♣ manligt och kvinnligt inte bör blandas – könen skall hållas isär
- ♣ männen utgör normen för det normala och allmängiltiga.

Det är under lång tid som könsmaktsordningen och de två lagarna utvecklats. De nämnda lagarna strävar, naturligtvis efter att upprätthålla den "gamla", fortfarande existerande könsmaktsordningen, att reproducera och förstärka sig själv och kan sägas utgöra de strukturella, samhälleliga mönstren för könen.

Under lång tid har vi betonat olikheter mellan könen trots att likheterna är åtskilligt fler och trots att variationen inom könen är större än mellan. Så har vi gjort. Historien har lärt oss att betonande av olikheter mellan grupper av människor oerhört ofta leder till motsättningar och konflikter (ibland – ofta – krig) mellan dessa grupper. Exempelen är många.

Om man istället betonar likheter mellan grupper av människor leder detta snarare till en förståelse av varandra och ett åtföljande bättre liv tillsammans. Det väsentliga är då att markera/betona alla likheter som finns – mellan människor. Detta gäller inte minst könen.

Tillsammans med föreställningen om att männen är normen leder isärhållandet av könen till att många män tar för givet att de skall ha makt över kvinnor, att de är överordnade – i kraft av sin könstillhörighet. Igen – detta tar man för givet.

Om män fräntas denna förgivettagna rätt/makt reagerar en del med våld, med att försöka ta tillbaka makten. Vi har mängder av exempel på just detta. Stureplansmorden och Göteborgsbranden är två exempel. De unga männen möttes inte av den maktbild som de ville mötas av. Ordet respekt används väldigt ofta i dessa sammanhang – men, betyder något helt annat än vad dessa män tror. Respekt betyder att se igen, att se en gång till. För dessa män betyder det emellertid att man skall bli rädd för dem därför att de anser sig överordnade. Vid Stureplan fick de inte komma in i lokalen och i Göteborg fick

de inte komma in gratis – och då måste man straffa de andra för att utstråla den makt man tar för givet att man har.

Samma feluppfattning används som förklaring av mördarna i de så kallade hedersmorden. Men, det är inte hedern som gått förlorad för dem utan just deras förgivettagna makt över sina familjer. Och för att ta tillbaka makten bestraffar och i vissa fall mördar de sina egna döttrar.

Enligt sentida forskning är majoriteten av alla våldtäkter planerade. Även där gärningsmannen är en för kvinnan obekant man som våldtar henne utomhus så har han planerat övergreppet. Grupp- eller gängvåldtäkter är per definition planerade eftersom männen är överens om vad som skall hända. Vad betyder då detta? Jo, att det inte är frågan om någon okontrollerbar, häftigt uppblående sexualitet eller aggressivitet utan just en planerad händelse – som inte innehåller ömsesidighet utan enbart är ett uttryck för mannens makt över kvinnan.

Män som går till prostituerade uppger väldigt ofta ett skäl till sitt handlande som också handlar om makt. Det vanligaste skälet till att gå till prostituerade är att "hon säger inte nej", vilket partnern kan göra. Så det handlar även i dessa fall om män som vill visa makt – inte om att relatera till en annan människa utifrån ömsesidighet och närhet.

Även i de flesta fall av mannens misshandel av kvinnan han lever med så planerar han misshandeln. Han drar för gardiner så att ingen skall se, han vrider upp volymen på radion eller stereon så att ingen skall höra – och ofta lindar han händerna så att hon inte skall få synliga märken. Det är med andra ord inte frågan om häftigt uppblående, okontrollerbar aggressivitet utan medveten, avsiktlig misshandel.

Också sexuella trakasserier (diskriminering på

grund av kön) handlar främst om att visa makt. Trakasseraren är oftast en upprepare – han gör det om och om igen. Han söker inte ömsesidighet, han lyssnar inte på hennes nej, hans avsikt är att få henne att känna sig underordnad. Han utnyttjar sin makt och han visar den.

I alla dessa fall, liksom i alla fall av våld, kan man finna just att män straffar för att deras förgivettagna makt/rätt har ifrågasatts. Tänk på alla de pågående krigen – ”de andra har kränkt vår rätt”. Men, det har också sagts att kvinnor blir kränkta, till och med oftare än män och ändå reagerar inte kvinnor med

våld. Och sannolikt beror detta just på att kvinnor inte utgår ifrån att de skall ha makt, den förgivettagna makten. Det är just den farliga kombinationen som leder till våld – att uppleva att man har rätt till makt som man sedan upplever tas ifrån en.

Det är möjligt att någon kan tycka att det är än mer obehagligt med vetskapen att mannen planerar alla dessa övergrepp – men den ger oss också möjlighet att förändra. Om det var så att övergreppen skedde därför att vissa män har någon okontrollerbar egenskap då ställer vi oss utanför möjligheten att förbättra samhället och våra liv tillsammans.

VAD GÖR MAN?

AV: PER ELIS ELIASSON

FÖRORD

I den här skriften vill vi presentera Riksorganisationen professionella kriscentra för män i Sverige samt ge en bakgrund till etableringen av de verksamheter som ingår i organisationen. Syftet är också att beskriva nyttan med att kriscentra för män etableras och motivera till att en större satsning görs för att tillgängliggöra denna typ av resurs i hela landet.

De flesta män drar sig i det längsta för att söka hjälp för känslomässiga problem. Man lever efter devisen "bra karl reder sig själv" och saknar oftast vana och erfarenhet av att fråga efter och ta emot hjälp från någon annan. Detta får dessvärre till följd att män i allmänhet inte söker hjälp förrän deras problem når en tvingande nivå. Därtill är det inte heller självklart vart en man i kris skall vända sig för att få adekvat hjälp. Många har genom åren berättat att de letat runt utan att hitta rätt instans och varit nära att ge upp innan de fått kontakt med något av de få kriscentra för män som finns i landet. De har många gånger allvarligt övervägt och i ibland också försökt ta sitt liv. För en man som gått vilse i tillvaron har upptäckten att det finns ett kriscentrum speciellt inrättat för män, en stark symbolisk betydelse. Att det finns en historia av andra män som fått hjälp att klara av svåra situationer skapar hopp för egen del. Professionella kriscentra för män fyller också en viktig funktion i det nätverk av aktörer som måste samverka

för att komma till rätta med mäns våld mot kvinnor. De samhälleliga insatserna på det här området har historiskt sett varit tämligen obefintliga. Att det är fråga om problem som orsakar samhället stora kostnader i såväl mänskligt som ekonomiskt avseende har inte beaktats tillräckligt. Våld inom familjen har snarare reducerats till att vara en privatsak för mannen och kvinnan och våld mot barn maskerats som barnuppfostran.

De senaste årens stora utbildningsinsatser riktade till grupper som yrkesmässigt kommer i kontakt med våld innebär ett trendbrott. Många som på detta sätt fått en ökad medvetenhet om problemet beskriver emellertid att de ofta lämnat utbildningarna med en känsla av vanmakt. Det är framför allt bristen på behandlingsalternativ för de våldsamma männen, som gör att arbetet upplevs som svårt för att inte säga hopplöst. Att enbart skapa resurser för hjälp åt kvinnorna räcker inte för att åstadkomma några långsiktiga lösningar. Ett av syftena med denna skrift är därför att lyfta fram kriscentras betydelse för att arbetet med mäns våld mot kvinnor skall bli framgångsrikt i ett längre perspektiv.

När det finns verksamheter som arbetar med männen ökar möjligheterna att ingripa mot våld i nära relationer. Självklart upplever många som har till uppgift att arbeta med våld mot kvinnor obehag inför problematiken och osäkerhet inför att möta en man som slagit sin kvinna. Det är emellertid mindre svårt att börja prata allvar med en våldsam man när man har möjlighet att förmedla kontakt med en instans som kan hjälpa honom.

Att avsätta resurser för etablering av kriscentra kan i sig motiveras genom att människor ges möjlighet att få hjälp och stöd vid livskriser och svåra relationsproblem. För många beslutsfattare kan det dock vara svårt att, med begränsat ekonomiskt utrymme, finna argument för en prioritering grundad enbart på mänskliga hänsynstaganden. Det som i det här sammanhanget kan ge tyngd åt argumenten är att anlägga ett folkhälsoperspektiv. Man bör dessutom på allvar beakta de betydande samhällsekonomiska vinsterna med att begränsa mäns våld mot kvinnor och att erbjuda män – och kvinnor – adekvat hjälp i krissituationer. Att etablera ett kriscentrum är ingen stor kostnad för samhället och de omfattande ekonomiska konsekvenserna av dåligt hanterade kriser och våld kan reduceras genom det arbete som bedrivs. Investerade pengar kan förväntas ge god utdelning.

Även om det är svårt att få fram exakta siffror, så har några försök gjorts att beräkna kostnaderna till följd av mäns våld mot kvinnor och barn. En sammanställning av beräkningar från olika länder lades fram i samband med Europarådets konferens *Men and Violence against Women* i Strasbourg 1999. (Male violence: the economic costs, Godenzi and Yodanis, University of Fribourg). De samhälleliga kostnaderna per land för sjukvård, produktionsbortfall, rättsliga åtgärder m.m. till följd av våld i Australien, Nya Zeland, Canada, Storbritannien, Holland och Schweiz uppskattas till mångmiljardbelopp.

En resurs för män i kris är också en resurs för kvinnor och barn, som lever med dessa män. Tillgång till verksamheter dit män kan vända sig och snabbt få kvalificerad hjälp med sina problem kan göra det möjligt att finna lösningar innan problemen nått en ohanterlig nivå. Att tvingas sätta sig ner och på allvar ta itu med sin situation ger dessutom vanligen vinster

i form av förbättrad relationskompetens och ökad förmåga till empati. Det bör här betonas att kriscentrum för män inte är ett alternativ till kriscentrum och jourverksamheter för kvinnor. Alla dessa resurser behövs. Dessutom behöver många barn i våldsdrabbade familjer hjälp. Det finns således ingen motsättning mellan dessa verksamheter.

Ett kriscentrums verksamhet har också en koppling till jämställdhetsarbete. Våra erfarenheter är att män som fått hjälp att ta sig igenom kriser fått upp ögonen för och börjar fundera kring frågor som man tidigare inte befattat sig med eller varit intresserad av. Det gäller framför allt relationer mellan män och kvinnor och frågor som rör papparollen. Detta skapar förutsättningar för ett ökat personligt engagemang i jämställdhetsfrågor.

Denna text baserar sig på material från och diskussioner med medlemmarna i Riksorganisationen. Undertecknad, som haft uppdraget att sammanfatta, tolka och sammanställa detta, arbetar som rådgivare/terapeut på Manscentrum i Stockholm.

Stockholm den 16 augusti 2002

*För Riksorganisationen Professionella Kriscentra för Män
Per Elis Eliasson*

INLEDNING

Under slutet av 80-talet skapades ett par professionella verksamheter med inriktning på att erbjuda män hjälp att hantera olika kriser och problem. Kriscentrum för män startades i Göteborg 1986 och Manscentrum i Stockholm 1988. Under 90-talet har ytterligare några verksamheter av samma slag etablerats i olika delar av landet.

Tillkomsten av särskilda kriscentra för män kan ses som en respons på en begynnande insikt om många mäns uppenbara svårigheter att hantera känslomässiga problem och livskriser. Mäns reaktioner i samband med exempelvis separationer är många gånger svårhanterliga för dem själva såväl som för omgivningen, vilket påvisades av läkaren Hans Hallberg i avhandlingen *Skilsmässa som hälsorisk bland medelålders män*. Tanken på att organisera verksamheter för män i kris växte fram bland människor som privat och/eller yrkesmässigt hade insett att behoven fanns. En annan pådrivande faktor var medvetenhet om

behovet av att utveckla arbetet med män som misshandlade sina kvinnor. Impulser kom till exempel från kvinnor som arbetade med stöd åt misshandlade kvinnor och såg nödvändigheten av behandling för män vars kvinnor de försökte hjälpa.

Det fanns också behov av att fylla tomrummet efter en otidsenlig patriarkal mansroll som spelat ut sin roll men inte ersatts av någon ny. Män behövde hjälp att hantera både sin egen vilshenhet och kvinnors strävan mot frigörelse och jämställdhet.

Efter ett drygt decennium har dessa verksamheter genom att svara upp mot besökarnas hjälpbehov utvecklats till kriscentra med bred kompetens. Den ackumulerade erfarenheten av att arbeta med män är avsevärd. På grund av att många män, frivilligt eller under press från omgivningen, tagit kontakt för att få hjälp med sin våldsamhet, har man även utvecklat metoder för behandling av våldsproblematik.

»Det fanns också behov av att fylla tomrummet efter en otidsenlig patriarkal mansroll som spelat ut sin roll men inte ersatts av någon ny. Män behövde hjälp att hantera både sin egen vilsenhet och kvinnors strävan mot frigörelse och jämställdhet.«

1. HISTORIK, MÅLSÄTTNING, VILLKOR FÖR MEDLEMSKAP

Riksorganisationen bildades i mars 1997 av Kriscentrum för män i Göteborg, Stiftelsen Manscentrum i Stockholm, och Krismottagningen för män STICKAN i Gävle.

Målsättningen var att skapa ett forum för utbyte av erfarenheter och kunskaper inom området och utveckla den särskilda kompetens krismottagningsarbetet kräver. Vidare var syftet att tillföra ny kunskap inom området samt sprida denna kunskap mellan medlemsorganisationerna. Riksorganisationen kom också att bli en remissinstans för frågor som berör krisarbete med män. Ytterligare en målsättning var att stödja nystartade professionella kriscentra för män och på sikt erbjuda dem medlemskap i Riksorganisationen.

Medlemskap i Riksorganisationen kan erhållas av verksamhet som i offentlig eller enskild regi professionellt driver ett kriscentrum för män. Med professionellt menas att verksamheten skall bedrivas yrkesmässigt och ha anställda med behörighetskrav för rådgivare/kristeraapeut. Det innebär att man är psykolog, socionom eller har annan beteendevetenskaplig utbildning som bedöms som likvärdig. Verksamheten skall ha ett demokratiskt styre, god ordning på ekonomin samt auktoriserad alternativt godkänd revisor. Verksamhetens målsättning skall också överensstämma med Riksorganisationens intentioner.

Årsmötet väljer styrelse som arbetar enligt stadgarna. Varje medlemsorganisation har en plats och en röst i styrelsen oavsett storlek på organisation. Riksorganisationen kan uttala sig offentligt genom styrelsen när konsensus mellan medlemsorganisationerna råder. I övrigt uttalar sig medlemsorganisationerna och deras anställda i eget namn.

Idag har Riksorganisationen sex medlemmar. Dessa är Kriscentrum för män i Göteborg, Kriscentrum för män i Lund, Manscentrum i Haninge, Manscentrum i Stockholm, Krismottagningen för män STICKAN i Gävle, samt Manscentrum i Dalarna. Samtliga arbetar professionellt med män i kris och/eller med olika problem som försvårar deras liv. Organisationerna arbetar för jämställdhet mellan könen och är inga manliga intresseorganisationer.

Organisationernas upptagningsområde består av sex län. Bland dessa finns bland annat de befolknings-täta storlänerna Stockholm, Västra Götaland och Skåne. Sammantaget finns i området 5 000 000 människor och kapaciteten är långt ifrån tillräcklig för att kunna erbjuda hjälp åt alla behövande. Exempelvis är upptagningsområdet för verksamheten i Göteborg begränsat till Göteborgs stad. Närlommerna saknar mottagningar.

Flera av organisationerna uppger att man de senaste åren på grund av för små resurser inte kunnat ta emot alla som sökt hjälp. Ytterligare några kris-mottagningar har i och för sig startat eller är under projektering. Dessa kan också eventuellt komma att ingå i Riksorganisationen och verkar i ovan nämnda områden, vilket på sikt kan bli en avlastning. Det är dock fortfarande långt innan kriscentra för män är tillgängliga i alla delar av landet. Idag saknas professionella krismottagningar för män i norra Sverige. De nordligaste kriscentrat är för närvarande STICKAN i Gävle. Manscentrum i Dalarna har i skrivande stund ingen verksamhet. Det behövs aktiva insatser i hela landet, särskilt norrut.

Organisationerna tar årligen emot cirka 1 200 män för personliga samtal eller för gruppbehandling. Antalet rådgivningstimmar per år är cirka 5 000.

Cirka 350 av dessa män söker primärt för problem kring våld och aggressivitet. Bland de övriga 850 finns inte sällan situationer där potentialen för en våldsam utveckling är hög. En hel del våld nämns inte vid den initiala kontakten, men kommer fram vid de fortsatta samtalen kring männens problem.

När det gäller män med våldsproblematik står medlemsorganisationerna idag för större delen av den befintliga behandlingen i Sverige. Arbetet bedrivs både individuellt och som gruppbehandling. Merparten av de hjälpsökande männen söker dock för andra problem med äktenskap, barn, skilsmässor och relationer. Alla dessa problemområden ser vi som lika angelägna att arbeta med, inte minst på grund av möjligheten att förebygga våld.

Riksorganisationens uppgift är således att vara ett kunskapsforum och fungera som en länk mellan de olika medlemsorganisationerna. Att medverka till samt stödja nystartade kriscentra ingår också i policyn.

Ytterligare målsättningar för samarbetet mellan medlemsorganisationerna är att:

- ☞ Utveckla behandlingsarbetet vidare.
- ☞ Genomföra studier av män som söker hjälp för våldsproblematik samt av de metoder som används.
- ☞ Lyfta fram och tydliggöra barns villkor och behov i familjer där skilsmässor, våld och/eller annan psykologisk utsatthet finns.
- ☞ Utöka kulturkompetensen och anpassa behandlingsmodeller för att ytterligare förbättra arbetet med män från andra kulturer där detta behövs.
- ☞ Förstärka det utåtriktade arbetet med kunskapsförmedling och konsultinsatser i arbetet med våldssamma män.
- ☞ På sikt kunna erbjuda komplett behandlingshjälp för män, kvinnor och barn i egen eller delad regi

2. RIKSORGANISATIONENS NUVARANDE MEDLEMMAR

De organisationer som är medlemmar i Riksorganisationen har en hel del gemensamma nämnare. Samtliga arbetar professionellt med män i kris och/eller med olika problem som försvårar mäns liv. Organisationerna arbetar som tidigare nämnts för jämställdhet mellan könen och är inga manliga intresseorganisationer. Däremot samarbetar alla med myndigheter och andra organisationer där den specifika professionella kunskap och erfarenhet som genereras på dessa centra på olika sätt kommer till nytta. Organisationerna har olika tillkomsthistoria och var och en har sin egen organisationsmodell.

HISTORIK OCH DRIVKRAFTER BAKOM ETABLERINGEN AV DE OLIKA VERKSAMHETERNA

Kriscentrum för Män i Göteborg startade 1986 som det första kriscentrat för män i Norden. Två faktorer blev avgörande för tillkomsten. Den ena hade sitt ursprung i sjukvårdsektorn som uppmärksammat att många män för psykiskt illa i samband med skilsmässokriser. En annan avgörande faktor var att mäns våld mot kvinnor började få allt mer uppmärksamhet.

Män som var i skilsmässokris eller varit våldsamma och önskade professionell hjälp hade ingen självklar instans att vända sig till.

Manscentrum i Stockholm är en politiskt och religiöst obunden ideell stiftelse, som bildades 1987 av privatpersoner med olika bakgrund. Gemensamma utgångspunkter för dessa män och kvinnor var behovet av hjälp till män vid kriser och ett intresse för att diskutera en förändrad mansroll. Mottagningsverk-

samheten startade i februari 1988.

Kriscentrum för män i Lund startade verksamheten under hösten 1990 med i huvudsak tre primära målgrupper:

- ☛ Män som använder våld mot sin partner
- ☛ Män som genom olika livskriser befinner sig i riskzonen för en ogynnsam social utveckling samt
- ☛ Män som har problem i sitt föräldraskap.

Inspiratörer var det tidigare etablerade Kriscentrum för män i Göteborg samt en nystartad mansmottagning i Malmö. Verksamheten drevs enbart av socialtjänsten i Lund fram till 1998, då samverkan med Svenska kyrkan i Lund inleddes. Sedan 2000 drivs kriscentrum för män i samverkan mellan 7 skånska kommuner samt Svenska Kyrkan i Lund.

Stiftelsen STICKAN i Gävle bildades med syfte att starta och driva en krismottagning för män. Verksamheten startade våren 1991 för att sedan ha mottagning i full skala från 1992.

Det grundkoncept för krismottagningen som antogs från början finns till stora delar kvar. Mottagningen är fristående från myndigheter och övrig offentlig sektor och anonymitet erbjuds. En utvidgning av grundkonceptet är det samarbete med kriminalvårdsmyndigheten i Gävle som STICKAN inlett i syfte att minska våldet mot kvinnor.

Föreningen Manscentrum i Haninge bildades och verksamheten startade i februari 1999 med en anställd rådgivare på halvtid. Sedan januari 2000 arbetar två män halvtid på mottagningen.

I mitten 1990-talet startade "Samverkansgruppen mot kvinnomisshandel" sitt arbete i Haninge. En av slutsatserna som drogs när det gäller att motverka våld mot kvinnor, var att det behövdes insatser som specifikt inriktade sig på män och mäns problem.

Genom att arbeta med relationsproblem och konflikthantering tänkte man sig kunna förebygga våld. Man ville också arbeta direkt med att förändra våldsam och aggressivt beteende hos män.

Stiftelsen Manscentrum i Dalarna har funnits sedan 1993 och har sitt säte i Falun. Innan tillkomsten av Manscentrum i Dalarna hade det inte funnits någon professionell rådgivnings- och krismottagning för män i Dalarna. En arbetsgrupp på fem män, som ville arbeta för att starta en mottagning i Dalarna gjorde 1996–97 med medel från Socialstyrelsen en undersökning bland de 15 kommunerna i länet, landstinget samt kvinnojourerna. Politiker och cheftjänstemän kontaktades och besöktes för en dialog om behovet av en professionell rådgivnings- och krismottagning.

Samtliga kommuner uppgav att de hade män att hänvisa till en sådan mottagning. Kvinnojourerna var mycket positiva till en krismottagning för män. Behovet av specifik krishjälp för män i Dalarna uppgavs vara stort.

ORGANISATION – FINANSIERING – PERSONAL

Kriscentrum för Män i Göteborg var under de första fyra åren ett projekt som delfinansierades mellan sjukvårdsförvaltning och socialförvaltning. Från och med 1990 är verksamheten permanent och tillhör sedan dess, stadsdelsnämnd Linnéstadens resursnämnd, Kris- och Jour.

Personalen består av två socionomer och en psykolog som alla har psykoterapeutisk vidareutbildning. Deras yrkeserfarenheter täcker in ett brett kunskapsfält, barn- och ung-domspsykiatri, familjerätt, narkoman- och alkoholvård samt socialtjänst.

Stiftelsen Manscentrum i Stockholm driver ett kriscentrum för män samt olika projekt i anslutning till detta. Stiftelsen, vars styrelse består av privatpersoner, ansvarar för driften, kvaliteten, ekonomin samt administrationen av verksamheterna. Manscentrum är således varken en statlig eller kommunal myndighet eller en intresseorganisation för män.

Verksamheten finansieras till största delen av bidrag från Stockholms stads resursförvaltning för skola och socialtjänst.

Vidare kommer medel från Stockholms läns landstings hälso- och sjukvårdsnämnd samt andra mindre bidragsgivare inom Stockholms kranskommuner och kyrkliga församlingar. Fyra män arbetar med samtalsbehandling och utåtriktad verksamhet – sammantaget 3,75 tjänster. Tre är socionomer och en är psykolog. En femte man sköter administration, utåtriktat arbete och forskningskontakter, parallellt med sitt ordinarie arbete inom bland annat mansforskning.

Kriscentrum för män i Lund är en kommunal verksamhet och var fram till 2001 öppet endast för män bosatta i Lunds kommun. Idag drivs verksamheten i samverkan mellan sju kommuner samt Svenska Kyrkan i Lund. Kriscentrum för män är öppet för män bosatta i Lund, Eslöv, Hörby, Höör, Kävlinge, Lomma och Staffanstorps kommuner. Uppagningsområdet sammanfaller med polisområde mellersta Skåne.

På centret arbetar 4 anställda. Två socionomer och en socialrådgivare. Den fjärde är präst inom Svenska Kyrkan och arbetar deltid för centret inom ramen för sin ordinarie tjänst.

Föreningen för Manscentrum i Haninge har en styrelse som består av företrädare för olika sektorer i kommunen såsom folkhälsan, socialtjänst, familjerätt, polis och BUP. Kvinnojouren är adjungerade i styrelsen.

Verksamheten drivs med ekonomiska bidrag från kommunen och statliga bidrag. Två socionomer arbetar halvtid på mottagningen.

Bakom **Krismottagningen för män STICKAN i Gävle** står en stiftelse vars styrelse har det övergripande personal- och ekonomiansvaret, medan de anställda ansvarar för det dagliga mottagningsarbetet samt utvecklingen av mottagningen. Styrelsen och anställda utgör tillsammans ett idéforum för verksamheten. Ekonomin stabiliserades 1999 då beslut fattades om en miniminivå på 1,5 tjänster på mottagningen. Stiftelsen har samarbetsavtal med Hälso- och sjukvårdsnämnden i Gävle, Gävle Kommun och Kriminalvårdsmyndigheten. Vidare erhålls kompletterande ekonomiskt bidrag från Svenska Kyrkan, övriga kommuner i Gästrikland, samt olika stiftelser och fonder. För närvarande finns 2 anställda, en socionom på heltid och en krispsykoterapeut 3/4 tid.

Manscentrum i Dalarna är en fristående stiftelse. Styrelsen består av 5 personer. Samtliga är socionomer och verksamma inom primärkommunalt socialt arbete. Samtliga har arbetat eller arbetar med enskilda och/eller familjer i sitt yrke. Startbidrag erhöles av Länsstyrelsen, Arbetsmarknadsdepartementet/Näringsdepartementet, Landstinget Dalarnas hälso- och sjukvårdsnämnd och några kommuner. Falu och Borlänge kommuner har bidragit med lokaler. Borlänge, Hedemora, Säter och Ludvika kommuner har i samordning tillhandahållit en manlig familjerådgivare som arbetat på mottagningen i Borlänge 2 tim/vecka.

Man lyckades inte få nödvändiga bidrag från kommuner och landsting för att kunna rekrytera extern personal till mottagningen. Fyra män i styrelsen bestämde sig ändå för att driva kvällsmottagningar i Falun och Borlänge varje vecka. Detta pågick november 1998 – december 2000.

VERKSAMHETEN – MÅLGRUPPER – BESÖKARE

Riksorganisationens medlemmar har i stort sett samma målsättning och behandlingsfilosofi och kontaktas av män med likartade problem. Det senare trots att man varit verksam olika länge, finns i olika delar av landet och har olika huvudmän. Alla åldrar finns representerade. Merparten är ca 25–45 år (snittåldern 37–38). Männerna kommer från alla yrkesgrupper och samhällsklasser och verkar representera ett ungefärligt tvärsnitt av omgivande befolkningsstruktur. Som exempel kan nämnas att av de män som varje år kontaktar Manscentrum i Stockholm brukar 12–15 % vara födda i andra länder. Kvinnor ringer också till kriscentra för män. I Stockholm är vart sjunde klientsamtal från en kvinna.

De flesta samtalen handlar om samlevnadsproblem mellan män och kvinnor. Många av problemen borde kanske kunna hanteras av redan etablerade institutioner i samhället. Många män är dock ovana vid och drar sig i det längsta för att ta kontakt för egen del och känner i många fall inte heller att de får den hjälp de behöver när de väl försöker. Därför kan verksamheter som skapas för att specifikt erbjuda män hjälp med kriser för många män uppfattas som mer förtroendeingivande, vilket gör tröskeln lägre. De kvinnor som tar kontakt gör det ofta på grund av att de letar efter hjälp för sin man. Andra ringer för att de själva varit utsatta för våld. Det förekommer också att man vill ha en "second opinion" från en manlig professionell angående något problem.

Andelen män som anger problem med våld eller aggressivt beteende varierar något mellan de olika mottagningarna. 25 – 30 % är en vanlig siffra, men den totala andelen besökare som använt våld torde

dock vara högre. Mest är det fråga om våld mot hustru/sambo och barn. Alla kriscentra bedriver terapi, enskilt eller i grupp, med män som misshandlar.

De flest besökarna brottas med olika relationsproblem eller egna beteenden som skapar svårigheter i relationen. Man befinner sig nära eller mitt i en pågående separation. Orsakerna kan, förutom våld, vara otrohet från mannens eller kvinnans sida, svårigheter att samarbeta kring barnen eller svårigheter att kommunicera och förstå varandra. Problem i relationer på grund av oenighet om en abort, den enes missbruk eller psykiska problem förekommer också liksom män som har blivit eller kommer att bli pappa mot sin vilja. En annan problemgrupp är män som befinner sig i vårdnad/boende- eller umgängeskonflikter och som önskar sig ett professionellt stöd.

Många män tar kontakt i samband med livskriser. Man upplever meningslöshet och vantrivsel i tillvaron och har svårt att på egen hand klara ut var felet ligger. Risken är stor att mannens förvirring och dåliga mående går ut över omgivningen på olika sätt. En stor andel besökare har försökt eller har planer på att ta sitt liv och det är rimligt att anta att kriscentra för män har en viktig funktion att fylla när det gäller förebyggande av självmord.

Män kommer med andra ord med ett brett spektrum av problem och frågeställningar. De flesta söker hjälp för första gången i livet och befinner sig i en ny situation. Många har aldrig förr samtalat med en annan man om sina känslomässiga svårigheter. Männerna har fått information om verksamheten på olika sätt men vanligast genom andra som arbetar professionellt med människor, till exempel familjerådgivningar, psykiatriska mottagningar, vårdcentraler, polis och socialtjänst. Många kommer också efter rekommendationer från män som själva varit på besök.

SAMVERKAN, FRAMTIDS- FRÅGOR OCH VISIONER

Kriscentrum för män i Göteborg: "Prioriterade områden i nätverksarbete är samverkan med kvinnojouren och krisverksamheter för kvinnor, familjerådgivning, rådgivningsbyrå i alkoholfrågor, socialjour, polis samt pappis-verksamhet. Kontakterna med dessa verksamheter syftar till att underlätta för klienter att hitta rätt hjälp, motverka parallella processer och skapa metodutveckling.

Viktiga samverksanspartners är jämställdhetsråd, sjukvårdens akutkuratorer och kristeam för kvinnor, räddningstjänsten i kommunen med omnejd samt mödra- och barnhälsovård, vårdcentraler, individ- och familjeomsorg, barn- och ungdomspsykiatri samt familjerätt.

Andra nätverksbyggen som Kriscentrum för Män är delaktiga i är samverkansgrupper mellan myndigheter och frivilligverksamheter, skapande av ett nätverk för manlig personal i barnomsorgen, deltagande i och start av riksorganisation för professionella kriscentra för män. Verksamheten har också haft samverkan med krisverksamheter från andra länder.

Kriscentrum för Män deltar i utbildning vid universitet, högskolor, myndigheter samt i föreläsningar för professionella kring familjevåld, samlevnadsproblematik, jämställdhet och krisarbete. Centrat erbjuder konsultation till personer eller enheter som arbetar med ovanstående frågor. Utbildningsstöd har getts till Rysslands enda Kriscentrum för Män i Barnaul i Sibirien.

Verksamheten tar emot inhemska och utländska studiebesök för att vara en inspirations- och kunskapskälla inför start av liknande verksamhet. Medverkan sker kontinuerligt i konferenser och media, radio, TV, fack- vecko- och dagspress. Detta för att skapa

opinion kring och informera om verksamhetsfrågorna.

De närmaste målen är att utveckla behandlingsarbetet med män som söker hjälp på grund av våldsproblematik, att ytterligare prioritera barns behov i verksamheten samt utveckla kulturkompetens och arbetsmetoder för arbetet med män från andra länder."

Kriscentrum för män i Lund: "Sedan maj 2001 ingår Kriscentrum för män i Lund i Handlingsprogram mot våld i nära relationer. Att framgångsrikt arbeta med våld i nära relationer kräver att alla parter uppmärksammas. Handlingsprogrammet omfattar, förutom Kriscentrum för män också Kriscentrum för kvinnor, Kriscentrum för barn samt en samordnare, placerad vid polisen i Lund. Etableringen av dessa tre kriscentra gör det möjligt för hela familjer att samtidigt få komma i behandling. Samordnarens uppgift är att informera och motivera såväl offer som förövare att starta förändringsarbetet. Till handlingsprogrammet är också knutet skyddat boende som administreras av respektive kommuns socialtjänst samt kostnadsfri juridisk rådgivning för kvinnorna.

Handlingsprogrammet har omfattande samverkan med kommunernas socialtjänster, sjukvården, ideella organisationer och med polisen. Samverkan mellan de tre kriscentra kräver en samsyn kring våld mot kvinnor avseende dess orsaker, det vill säga en gemensam "idéologisk" grundsyn att utgå ifrån. Oavsett om äktenskapet upphör eller består måste paret (om de har barn) fortsätta "föräldrarelationen". Vi tror på nödvändigheten att erbjuda ett "Kriscentrum för par" med förhållningssätt och arbetssätt anpassade till par som tidigare upplevt våld i relationen.

Ett Kriscentrum för par kan inrymmas i kommunernas befintliga avdelningar för familjerådgivning resp. samarbetssamtal."

Manscentrum i Haninge: "Samverkan sker på en rad områden och det nu permanentade projektet: Snabb lagföring vid kvinnomisshandel är ett exempel. Tanken är att polisutredningarna vid kvinnomisshandel skall ske skyndsamt. Från anmälan till rättegång skall inte mer än fem veckor passera!

Samarbetet med polisen innebär i detta fall att polisen tillfrågar och sammanställer de män som är positiva till att Manscentrum tar kontakt. Erfarenheterna är hittills positiva! Vidare erbjuder vi, i samarbete med Manliga Nätverket i Haninge, de män som haft individuell kontakt med oss fortsatta gruppsamtal i relations- och samlevnadsfrågor. Samverkan sker även med socialtjänst, barnavårdscentraler och Familjecentralen. Dialogen med kvinnojourerna ser vi som särskilt värdefull!"

"Vår uppfattning är att vid "problemrelaterad" brottslighet skall behandling ingå som del av påföljden. Vi drogrelaterad brottslighet, narkotikabrott, trafiknykterhetsbrott erbjuds behandling mot drogproblematik inom ramen för kontraktsvård, föreskrifter etc. Vi anser att samhället har mycket att vinna på att erbjuda våldsamma män behandling. Kriscentrum för män bör vara en aktör som erbjuder behandling a v e n inom ramen för påföljdssystemet. De problem som vi ser kan uppstå tror vi är möjliga att lösa. Exempelvis frågor som handlar om integritet, rapporteringsskyldighet etc. Kunnandet finns idag inom Riksorganisationen – det vore ansvarslöst att inte erbjuda denna kompetens i perspektivet brott/straff/vård!!"

Krismottagningen STICKAN för män i Gävle:

"Under slutet av 1999 påbörjades ett samarbete med kriminalvården kring män som dömts för våld i nära relationer, kvinnovåld. Detta samarbete har utveck-

lats och även reglerats i ett samarbetsavtal. Männen får möjlighet att genomgå gruppbehandling som alternativ till fängelse för brottet. Även i fall då annan påföljd än fängelse utdömts, exempelvis skyddstillsyn med övervakning, får männen möjlighet att gå i gruppbehandling. En gruppterapeut från STICKAN samt en från kriminalvården ansvarar för behandlingen. Vi för diskussioner med kriminalvårdsmyndigheten om utvärdering av verksamheten.

STICKANs personal anlitas ofta som föreläsare och informerar om verksamheten; på skolor, till socialtjänst, hälsovårdscentraler, frivilligorganisationer, till nyanlända flyktingar och Invandrarcentrum, vid sammankomster som Brottsofferjourerna anordnar i länet med flera. Personalen har deltagit i debattprogram i Radio och TV, både på riks- och lokalnivå. STICKAN har också producerat och givit ut boken "Från Misstag till Farsa" om ofrivilligt faderskap. En kartläggning av antalet skilsmässor i Gävle redovisas, tillsammans med de erfarenheter män som genomgått skilsmässa försett oss med, i skriften "När det tar slut, om män efter skilsmässa".

STICKAN har också varit medarrangör vid konferenser som handlar om män, ex vis konferensen Män i Västvärlden."

Manscentrum i Dalarna: "Vi har medverkat i media genom tidningsartiklar i Falu-Kuriren och Dala-Demokraten samt Dalia, Länsstyrelsens nyhetsbrev om jämställdhet. Vi har medverkat vid några tillfällen i Radio Dalarnas nyhetsprogram och vid föreläsningar om mäns villkor. Vi har arbetat på att hålla kontakt med kvinnojourerna. 5000 informationsblad har vi distribuerat till socialförvaltningar, sjukhus, vårdcentraler, polismyndigheter, kvinnojourer och tand-

vårdshälsan samt till flera av länets stora industrier.”

”I ansökningarna till kommunerna och landstinget hade vi inför år 2001 en budget på ca 500 000 kr för två deltidsanställda män och lokal. Vi bifogade en konsekvensbeskrivning där det framkom att vi inte hade personella resurser att fortsätta mottagningarna om vi inte fick det ekonomiska stöd vi sökte. De medel som inkom räckte inte till för en fortsättning och vi har tills vidare upphört med mottagningarna. Stiftelsen med dess styrelse finns dock kvar. Fortsättningsvis arbetar vi över tid med riktade kontakter till enskilda kommuner för att påverka dem att ta ansvar för att bygga upp rådgivnings- och krismottagningar för män.”

Manscentrum i Stockholm: ”På initiativ av dåvarande socialborgarrådet i Stockholm budgeterade Stockholm Stad 1998 medel för att låta Manscentrum genomföra internutbildningar i samtliga stadsdelar. Utbildningen, som främst vände sig till socialsekreterare, skulle vara en introduktionskurs kring förhållningssätt och metoder i arbetet med våldsamma män. I december 2000 anslogs ytterligare medel för vidareutbildning av personal från de olika stadsdelarna i Stockholm. Detta arbete slutfördes under våren 2002.”

”Manscentrum sitter med i citypolisens samarbetsorgan för Regeringens och Rikspolisstyrelsens kvinnofridsprojekt, Socialstyrelsens kontaktgrupp för ideella föreningar, samt i Stockholms stads ledningsgrupp för operation kvinnofrid. Medverkan sker kontinuerligt i konferenser och media. Rådgivarna informerar och föreläser om innehållet i verksamheten och tar emot inhemska och utländska studiebesök. I Manscentrums policy ingår att förmedla inspiration och kunskap till andra som vill starta liknande verksamhet. Manscentrum deltar också i svenska, nordis-

ka och internationella forskningsnätverk kring forskning om män. Bland annat IASOM (International Association for Studies on Men).”

”Inom ramen för Regeringens kvinnofridsprojekt 1998 fick vi genom bidrag från Jämställdhetsnheten ekonomiska möjligheter att skriva en rapport om vårt arbete med män med våldsproblematik. Bristen på facklitteratur och många människors pessimistiska syn på möjligheterna att förändra våldsamma män gjorde projektet angeläget. Rapporten *Män kvinnor och våld – att förstå och förändra våldsamt beteende* (Carlsson bokförlag.) utgavs i bokform 2000.”

3. OM MÄN OCH VÅLD I NÄRA RELATIONER SAMT BEHANDLING AV VÅLDSPROBLEMATIK

Våld är ett primitivt sätt att lösa konflikter, något man tar till för att man inte är benägen eller kapabel att välja bättre sätt för att hantera en svår situation. En del våld har en tillfällig natur och saknar systematik. Ordet hustrumisshandel syftar framför allt på upprepat våld som följer ett mönster, som parterna har svårt att bryta sig ur. Våldet har blivit ett instrument för att hantera mannens svårigheter i relationen. Vinster som uppnåtts med hjälp av våld måste vanligen försvaras med samma medel. Våldet löper därmed risk att normaliseras och institutionaliseras. För att det skall upphöra krävs att något inträffar och radikalt ändrar förutsättningarna.

Vi kan utgå från att alla människor äger en potential att ta till våld även om de flesta väljer andra strategier för att hantera sin vardag. Under vissa förhållanden kan dock de spärrar mot att ta till våld, som sociali-

»En mans försök att ta kontroll och vidmakthålla kontrollen över sin partner kan ses som ett försök att på ett djupare plan återta kontroll över sig själv och sina känslor i en situation som han inte upplever sig klara av på annat sätt.«

seringen förhoppningsvis försett oss med, slås ut. Några faktorer som verkar öka risken är stress samt alkoholpåverkan, brist på sömn, vila och näring. Med ökande stress minskar förmågan att handla förnuftigt. Förmågan att känna tillit och empati påverkas också i negativ riktning. En ytterligare faktor som bäddar för utbrott av aggressivt och våldsamt beteende är att man ackumulerat känslor av rädsla, ilska och vanmakt utan att dessa känslor funnit ett adekvat uttryck. Frustrationen över att inte lyckas bemästra något som hotar trygghet och självkänsla ageras ut mot en "lämplig" måltavla. En mans försök att ta kontroll och vidmakthålla kontrollen över en sin partner kan ses som ett försök att på ett djupare plan återta kontroll över sig själv och sina känslor i en situation som han inte upplever sig klara av på annat sätt.

Den primära och helt avgörande grundförutsättning för att utöva våld är dock att det finns möjligheter att bruka våld mot sin partner utan risk att drabbas av några dramatiska konsekvenser för egen del. Emotionella och kognitiva faktorer hos individen avgör sedan om han tar till våld eller inte. Det som spelar störst roll är inte de faktiska riskerna utan snarare individens perception av risker att själv drabbas av fysiska skador eller juridiska, sociala eller emotionella problem. Risken för våld ökar alltså om mannen upplever sig kapabel att kunna ta kontroll över situationen genom att agera aggressivt. Risken ökar vidare om det saknas vittnen, om ingen tredje person kan, vill eller vågar ingripa och om den som blir/blivit utsatt för våldet inte berättar för någon, anklagar sig själv eller inte blir trodd.

Individuella och strukturella faktorer kan samverka i såväl positiv som negativ riktning. Risken för våld ökar när en man som är dåligt rustad för att klara sina relationer lever i ett samhälle som inte till-

räckligt starkt beivrar våld mot kvinnor. Arbetet med att få slut på våldet behöver således bedrivas på båda nivåerna. Verksamheter där män kan få bra hjälp att hantera sin oförmåga samt hitta bättre alternativ än våld måste etableras. Utrymmet som gör det möjligt för en man att använda våld mot sin partner utan risk att själv drabbas av några konsekvenser, måste minimeras. Samhället måste reagera kraftfullt med sanktioner parallellt med att behandling för våldsamma män görs tillgänglig. Lagstiftningen och framför allt dess faktiska tillämpning är viktiga instrument för att motverka våld. Den som utsätter andra för våld måste bemötas tydligt och konsekvent av polis, socialarbetare, sjukvårdspersonal med flera. För att komma tillrätta med våldet i nära relationer mellan män och kvinnor räcker det sålunda inte att bara arbeta med de direkt inblandade männen samt skapa hjälp och stödfunktioner för kvinnorna och barnen.

Män som använder våld mot närstående behöver, för att helt kunna avhålla sig från våld, behandling som har både pedagogiska och terapeutiska inslag. De flesta våldsamma män är fullt kapabla att hantera livet i stort, men har svårt att hantera vissa situationer. Man kan se det som att dessa svårigheter beror på brister i mannens känslomässiga, kognitiva eller sociala kompetens. Mer konkret handlar det ofta om sårbarhet i form av bristande självkänsla, självtillit och självständighet samt att man inte har fungerande strategier för konfliktlösning. Att bara vilja sluta vara våldsam räcker sällan för att våldet skall upphöra och att straff utdöms ökar inte en mans relationskompetens. Att en man frivilligt söker hjälp för sin våldsamhet tillhör undantagen. Det krävs i allmänhet att han själv drabbas av mycket påtagliga och kännbara konsekvenser av sin våldsamhet innan han tar ett sådant steg. När våldets conse-

kvenser drabbar honom och han upplever sig tappa kontrollen över situationen kan den känslomässiga kris utlösas, som för de flesta är förutsättningen för att söka hjälp.

Så gott som alla män anser det vara fel att slå en kvinna. Även våldsamma män delar i stort denna uppfattning oavsett vilka undanflykter, förnekanden och försvar för våldet de visar upp. De dömer sig själva hårt innerst inne och deras försvarsstrategier syftar till att undvika sin egen dom såväl som andras. Att vara ovillig eller oförmögen att se sitt eget ansvar för det som skett och beskriva sig som ett offer för omständigheter man inte råar över är vanligt. Man upplever sig ha utsatts för provokationer, påstår att man inte vet vad som hände, att man tappade kontrollen osv. Kvinnans agerande saknar naturligtvis inte betydelse ur mannens synvinkel, men att han väljer att använda våld mot henne kan hon aldrig lastas för. För att en man med våldstendenser skall lära sig bemästra dessa krävs att han, till att börja med, tar på sig hela ansvaret för att undvika våld och för att lära sig välja bättre alternativ. På vägen dit är det nödvändigt att motarbeta alla hans undanflykter och bortförklaringar och understryka att han faktiskt är ansvarig för sitt våld, oavsett vilka provokationer han upplever sig utsatt för. Även om en man har en bakgrund av att själv bli utsatt för övergrepp och kränkningar så legitimerar det inte att han utsätter andra för våld idag. Att tidigt i en behandlingskontakt fokusera på historiska oförrätter kan förstärka mannens tendens att se sig själv som offer. Det ger honom något att skylla på och han känner sig inte fullt ut ansvarig för vad han gjort. Ur förändringssynpunkt lönar det sig bäst att fokusera på händelser i nutid och framför allt på mannens eget agerande före och i samband med våldet.

Det gäller att skapa en bild av hur hans misslyckande har gått till. På ett senare stadium i behandlingen kan det däremot ibland vara meningsfullt att också titta på mannens egen historia. Att förstå och få perspektiv på sig själv, sina känslomässiga svårigheter och reaktioner, kan vara ett viktigt led i arbetet med att ta kontroll över sitt liv.

Om en kvinna förmås att ändra sitt beteende kan det i och för sig leda till förändringar i relationen och till och med minska våldet, men det innebär samtidigt att mannen har sluppit bearbeta sin del av problemet. Hans oförmåga att hantera vissa situationer kvarstår och någon säkerhet för kvinnan att i framtiden slippa bli misshandlad finns inte.

En inte sällan hörd åsikt är att en kvinna som lever i ett förhållande med en man som misshandlar henne måste vara psykiskt störd. Vanliga reaktionen när vi möter våld i relationer är att det måste vara fråga om annorlunda och speciella människor, som det är något fel på. Denna distansering kan förstås som ett uttryck för att man själv inte vill bli förknippad med relationsvåld. Distanseringen minskar känslan av ansvar för det som sker, men står också i vägen för en djupare förståelse av problemet.

Våldet är en primitiv handling som indikerar brist på bättre, mer sofistikerade alternativ. Mäns makt är till en del illusorisk. Machofasaden döljer svagheterna. Den italienske forskaren Carmine Ventimiglia (Universitetet i Parma) beskrev vid en konferens i Modena i Italien 1999 mäns våld och övergrepp mot kvinnor som ett sätt att förneka problem i relationen. En mans våldshandlingar kan, med det resonemanget, betraktas som sekundära till andra svårigheter, som han brottas med. I stället för att tillstå sina problem agerar han aggressivt.

En stor del av behandlingsarbetet, som syftar till

att allt våld skall bort, kommer att handla om annat än våld. Behandlingens målsättning är att höja medvetande och fungerandenivån och skapa förmåga att inte bara se och förstå problemens uppkomst utan också lära sig tänka och agera så att man kan undvika våld i vid bemärkelse. Utgångspunkten är att det alltid finns bättre sätt än våld att hantera det som sker i en relation. Ett grundläggande arbetsområde är att lära sig bemästra/hantera inifrån kommande impulser och agera utifrån förnuftsmässiga överväganden i stället för att låta impulserna och därmed sina rädslor och emotionella svagheter styra. Behandlingsarbete med våldsamma män kräver därmed ett jagstödande förhållningssätt. Någon förändring av mannens beteende är knappast möjligt förrän han själv inser vinsterna och nödvändigheten av att själv ta på sig det totala ansvaret för sina handlingar. Att gå från att skylla allt på faktorer utanför sig själv till att ta på sig och se sitt ansvar för det som sker är ett stort steg. Att därefter också uppnå visshet om att man äger förmåga att klara av att ta detta ansvar är ytterligare ett stort steg. Resten kan beskrivas som övning.

4. OM VINSTER AV BEHANDLING

En våldsam man stannar i allmänhet inte upp förrän han drabbas av påtagliga konsekvenser av sina handlingar. När krisen drabbar honom finns en gyllene chans att han skall börja fundera över sig själv vilket kan vara början på en nyorientering i livet. För de flesta våldsamma män räcker det dock inte att man avslöjas och döms. Utan professionell hjälp att bearbeta det som hänt och att finna alternativa lösningar på sina problem är risken stor att man kommer att upprepa sina misslyckanden längre fram. Vinsterna

av en framgångsrik behandling är stora och uppenbara inte bara för de individuella männen. Ringarna på vattnet når långt ut i samhället.

Att en man som ställt till det för sig får möjlighet att prata med någon om sina problem minskar till att börja med stressnivån och gör tillvaron mer hanterbar. Att få hjälp att upptäcka möjliga lösningar på problem som ur hans egen synvinkel känns olösliga, minskar risken för att desperation skall ta sig destruktiva uttryck som våld eller självmord. Att lära sig nya och bättre sätt att hantera olika situationer och framför allt hitta alternativ till våld, ger en ökad självtillit. Det känns som en befrielse att kunna hantera konflikter utan att tappa humöret, att vara kapabel att ta ansvar för sina handlingar, att kunna se sina barn och andra släktingar i ögonen igen och slippa vara föremål för polisutredningar etc.

Bara det att en man blir informerad om att det finns kriscentrum för män, som arbetar med behandling av våldsproblematik, ger honom hopp om att det går att lösa problemen. En man som redan känner till att centret finns kommer troligtvis att ta kontakt för att få hjälp på ett tidigare stadium i en kris eller konfliktsituation. Risken för självmord, våld och andra utageranden blir mindre ju tidigare i processen man söker hjälp.

Att inte längre utsätts för våld och hot innebär för kvinnorna möjligheter att leva ett annat och bättre liv. De slipper skammen över att ha blivit misshandlade, slipper dölja blåmärken och slipper vara rädda. När mannen tar ansvar för sina handlingar och våldet upphör skapas utrymme för kvinnan att se över sin situation, vilket i och för sig varken brukar vara enkelt eller smärtfritt. Att leva med en våldsam man liknar i många avseenden att leva med en alkoholist. I många år har kanske det mesta kretsat kring man-

nens våldstendenser, vilket innebär att andra sidor av livet, andra uppgifter och behov har försumrats. Det finns således en medberoende problematik som behöver bearbetas. Ett Kriscentrum för kvinnor kan här spela en stor roll för en kvinnas rehabilitering. Många kvinnor som lever i ett misshandelsförhållande tycker synd om mannen, trots det han gjort mot henne, och får skuld känslor av tanken på att t.ex. göra en polisanmälan. De har ofta goda skäl att vara oroliga för mannens reaktioner på att bli lämnad eller anmäld. Vetskapen om att han kan få hjälp på ett kriscentrum för män kan göra det lättare för henne att agera, släppa sitt ansvarstagande för relationen till mannen och börja ta hand om sig själv.

Tillgång till behandling för män i kris kan reducera antalet barn som, vilket annars ofta blir fallet, förlorar kontakten med sina fäder efter separationer. Vinsterna för barnen av att slippa bevittna fortsatt våld och andra traumatiska situationer och slippa bli utsatta för våld själva, är uppenbara. Ett kriscentrum för barn kan dessutom hjälpa dem att bearbeta sina upplevelser. Förhoppningsvis kan de så småningom se på sina föräldrar med större respekt och i de fall där skilsmässa inte kan undvikas få uppleva bättre samarbete mellan föräldrarna än vad som annars varit möjligt.

Att beräkna de totala samhällsliga kostnaderna på grund av mäns våld mot kvinnor är som tidigare sagts inte helt lätt och får bli en uppgift för kvalificerade ekonomer. Man kan ändå utgå från att behandling som leder till önskat resultat ger vinster i form av lägre sjukfrånvaro, lägre kostnader för sjukvård, rättsprocesser med mera. Familjevåld genererar också kostnader i form av produktionsbortfall. Man får förmoda att människor, som får hjälp att lösa sina problem mår bättre, har en lägre sjukfrånvaro och fungerar bättre på arbetet.

5. ALLMÄNT OM KRISER

Människor förändrar ogärna sina attityder. En rejäl kris kan dock öppna för nya tankegångar. För de flesta gäller nog att om tillvaron hotas, men allt sedan återgår till det normala, finns ingen anledning att tänka i nya banor eller skaffa sig ny kunskap. Om tillvaron däremot drastiskt förändras från det välbekanta, som man kan överblicka och som man har kontroll över, till något främmande som man inte klarar av att bemästra, ökar benägenheten att leta efter nya idéer och strategier.

Utmaningar och kriser i livet kan innehålla faror såväl som möjligheter. Man kan till exempel ställas inför nya ovana situationer, oförutsedda händelser, egna misslyckanden eller dödsfall. Man kan på grund av sin ålder och egen eller andras utveckling tvingas ta nya steg i livet. Många chockartade upplevelser hämtar man sig ifrån, men krisen blir allvarlig när man inte lyckas återfå sin normala känsla av trygghet och då hamnar i vad som kan beskrivas som ett kognitivt "ingen mans land". Det kan bero på en ny situation där tidigare beprövade strategierna inte längre fungerar vilket gör det svårt att orientera sig. Vissa händelser kan upplevas som alltför smärtsamma för att kunna uthärdas.

Mäns reaktioner när relationen med kvinnan inte fungerar eller tar slut mot hans vilja kan bli mycket starka. Det kan även gälla män som till vardags känner sig kapabla att klara av det mesta i livet. Man reagerar med chock, förvirring, vredesutbrott och tårar. De starka känslomässiga reaktionerna kan kännas främmande och obegripliga. Man upplever psykisk smärta i form av ångest, rädsla, ledsenhet, sorg och övergivenhet. Till det kommer ofta en allvarlig fruktan för att man håller på att bli galen – psykiskt sjuk. En fruktan som också

kan vara påtaglig bland människor i omgivningen som ser en man som man tror sig känna väl, reagera långt mer dramatiskt än vad man kunnat tänka sig. Det är vanligt att man under en tid varken kan äta, sova eller arbeta. Dessa starka reaktioner visar att mannen är betydligt mer beroende av relationen till kvinnan än vad han under normala förhållanden varit medveten om eller velat erkänna för sig själv.

Andra händelser som kan utlösa livskriser är att bli pappa, att ha konflikter i en viktig relation, att bli utsatt för svek och otrohet och att man själv tar till våld eller blir utsatt för våld. Även våld som inte är av fysisk natur kan ställa till det. Våld bör i princip definieras som allt man gör mot en annan människa och som han eller hon inte vill vara med om eller tar illa vid sig av. Det inkluderar handlingar som innehåller hot eller kan upplevas som hot. Även ett uppträdande som inte är direkt riktat mot någon speciell person, som att slå sönder saker eller ohämmat ge uttryck för desperata eller destruktiva tankar, innebär att man utsätter sin omgivning för psykiskt våld. Det som betyder något är framför allt hur den som blir utsatt upplever handlingarna inte huruvida det finns ett uppsåt att skrämja eller skada någon. Ett mått på skadorna på ett förhållande där det förekommit våld är att det vanligtvis tar lång tid innan förtroendet har återupprättats, om det ens är möjligt.

När det gäller män som är våldsamma mot sin partner gäller som tidigare sagts att deras våld måste mötas av tydliga juridiska och sociala konsekvenser. Mannens och i många fall även kvinnans benägenhet att på olika sätt osynliggöra det som skett är så starka att om inget påtagligt händer efter våldet så lägger man locket på och försöker glömma det som skett. Om man inte tillåts dölja det som skett och/eller mannen drabbas av sanktioner på grund av sitt brott,

skapas hos många förövare den kris som är nödvändig för att han över huvud taget skall vara intresserad av och mottaglig för behandling.

Kriser finns inte bara på individuell nivå. I Sverige har de senaste ca. 50 åren skett stora förändringar. En stark ekonomiska utvecklingen har inte bara varit av godo utan också medfört negativa konsekvenser för många människor. Stora grupper har tvingats flyttat från sina hemorter med åtföljande anpassningssvårigheter och sociala problem. När ett samhälle genomgår förändringar av ekonomiska strukturer och sociala mönster uppstår förändringstryck på människor. Det krävs nya förmågor för att bemästra nya förhållanden. Traditionella attityder och tänkesätt kan stå i konflikt med det nya, tappa sin mening eller stå i vägen för en nödvändig anpassning. Ett kulturellt "kaos" kan bli följden och en period präglad av brist på klara normer och sökande och prövande av nya idéer och förhållningssätt följer.

En annan stor förändring vars konsekvenser ännu återstår att utvärdera, har skett och sker fortfarande med könsrollerna. Väl igenkända och allmänt etablerade roller skapar trygghet. Följaktligen finns också grund för motstånd mot förändringar av dessa roller, särskilt som könsrollerna också är inkluderade i och en förutsättning för maktobalansen mellan män och kvinnor. Ett allmänt ifrågasättande av auktoriteter inom politik, religion och vetenskap har, tillsammans med kvinnors kamp för lika ekonomiska och sociala villkor, underminerat förutsättningarna för en traditionellt patriarkal mansroll. Samtidigt saknas tydliga ramar och normer för hur den nya mansrollen skall se ut. Arbetet på ett kriscentrum för män handlar mycket om att ge män stöd att hitta ett eget förhållningssätt och fungerande strategier i det tillstånd av förvirring och osäkerhet som råder kring könsrollerna.

»Arbetet på ett kriscentrum för män handlar mycket om att ge män stöd att hitta ett eget förhållnings-sätt och fungerande strategier i det tillstånd av förvirring och osäkerhet som råder kring könsrollerna.«

6. KRISCENTRAS ARBETE SETT UR ETT JÄMSTÄLLD- HETSPERSPEKTIV

Hitintills kan man utan överdrift säga att det mesta jämställdhetsarbetet i landet har prioriterat kvinnofrågor, vilket varit självklart och nödvändigt i arbetet för lika villkor mellan män och kvinnor. Ensidigheten i jämställdhetsarbetet och den starka kritiken mot manlig överordning har dock gjort det svårt att beakta att även mäns liv styrs av krafter ovanför huvudet på den enskilde mannen. Behovet av att problematisera och undersöka männens livsvillkor har drunknat i arbetet med att förbättra kvinnornas. Viss forskning har bedrivits, men proportionerna mellan mans och kvinnoforskning har haft en extrem slagsida till förmån för kvinnorna.

En viss omsvängning börjar dock skönjas. Rubriken – med stort M – på Nordiska Ministerrådets konferens i Vilnius 2001: *WoMen and Democracy*, kan ses som en symbol för att mansfrågor nu finns med på agendan men möjligen behandlas som en underrubrik till huvudtemat; kvinnors situation och behov.

Jämställdhetsfrågor har av lättförståeliga skäl framför allt varit ett kvinnligt intresseområde. Manssamhället har tvingats tillbaka genom kvinnors kamp för lika villkor. Förändringen har lett till att män upplevt hot mot positioner som inneburit privilegier och makt, vilket skapat ett motstånd mot kvinnors krav på förändring. Detta motstånd existerar helt klart fortfarande, men mäns flathet när det gäller att delta i jämställdhetsdiskussionen har också inneburit att man hamnat på efterkälken när det gäller att i vid bemärkelse ta vara på sina egna behov och intressen. De generationer män som vuxit upp under senare halvan av 1900-talet har inte heller uppfostrats att öppet stå

upp för eller bejaka sina egna behov annat än inom de ramar och uttrycksätt som rymts inom den gamla mansrollen. Föreställningarna om hur en man skall vara har inte i någon större grad ersatts av nya.

Män har inte som kvinnorna demonstrerat på gatorna för att uppnå egna könsspecifika mål och, förutom några få individer och grupper, har män i allmänhet inte engagerat sig i sökandet efter en ny mansroll, eller funderat över hur mäns behov kunde formuleras. Först när det är kris och/eller i samband med att man blir pappa för första gången, brukar benägenheten att reflektera över sitt liv öka och man blir därmed mer observant på eventuella brister i sin egen tillvaro.

Frånvaron av en tydlig mansroll som är allmänt accepterad och tillskrivs ett värde, hämmar mäns fulla deltagande i arbetet för ett mer jämställt samhälle och gör också mäns förhandlingsposition svag. När män som hittills i huvudsak driver frågor om jämställdhet för kvinnors skull utan att på djupet beakta situationen för sitt eget kön så ligger detta helt i linje med hur män traditionellt har uppfostrats att se på sig själva. Den könsroll som erbjudits rymmer mycket av att bita ihop och förneka egna känslor och behov. En man ser som sin uppgift att ta ansvar för familjens försörjning och ge skydd till kvinnor och barn. Att reflektera över hur det drabbar honom själv ingår inte i konceptet, snarare tvärtom. När det i debatten om våld och övergrepp mot kvinnor och barn kommer inslag av generella påhopp på män, reagerar många med surmulen skuldmedvetenhet och tystnad. En dialog mellan män och kvinnor förutsätter som alla förhandlingar att båda parter först definierar sina intresseområden och formulerar specifika frågeställningar och önskemål. Män blir trovärdiga i jämställdhetsarbetet först när de också tar på sig ansvaret för att driva sina egna frågor och klarar av att stå upp

för dessa utan att förfalla till gnäll över orättvisor som man anser sig utsatt för.

Våra erfarenheter är, som tidigare nämnts, att män som fått hjälp att ta sig igenom kriser fått upp ögonen för frågor som rör samspelet mellan män och kvinnor och papparollen. Detta skapar förutsättningar för ett ökat personligt engagemang i jämställdhetsfrågor.

Vid ett kriscentrum bedrivs av nödvändighet ett arbete för att stärka enskilda mäns integritet och förmåga att på ett vuxet sätt stå upp för sina behov och åsikter och ta ansvar för sina handlingar – detta gäller inte bara i arbetet med våldsproblem. För många män i kris är allmänt ökad relationskompetens och samarbetsförmåga nödvändiga redskap för att lösa problemen. Därmed ökar också förutsättningarna för att klara av framtida relationsproblem på ett bättre sätt. Förhoppningsvis blir de därmed vaccinerade mot framtida återfall av ansvarslost och omoget beteende och genom detta på sikt mer jämställda.

7. NÅGRA IDÉER OM HUR MAN KAN BYGGA FLER KRISCENTRA FÖR MÄN

De verksamheter som ingår i riksorganisationen har olika historia. Gemensamt för alla är att de har tillkommit genom enskilda människors initiativ. Privat eller inom sina arbeten inom socialtjänst, sjukvård, med misshandlade kvinnor, som präster m.m. hade man konstaterat behov av särskilda insatser för män i kris. Olika lokala förhållanden spelade stor roll för hur verksamheterna utformades. För några var det naturligtast att starta en förening eller privat ideell stiftelse för att driva verksamheten. Man ville t.ex. undvika att förknippas med myndighetsutövning. För andra låg det närmare till hands att skapa en organi-

sation inom eller i anslutning till kommunal verksamhet. Gemensamt för alla är att man med hög sekretess och möjlighet till anonymitet försökt göra tröskeln så låg som möjligt.

Ett gemensamt problem för samtliga verksamheter är att man i huvudsak finansieras genom allmänna medel. I varierande grad har man konfronterats med tveksamhet eller motstånd från tjänstemän och politiker. Problemet med att driva verksamhet inom kommunens organisation, som ett kommunalt projekt eller som privat ideell stiftelse eller förening, är att det inte finns någon kommunal skyldighet att finansiera verksamheten. Man är beroende av att det finns en politisk majoritet som anser att verksamheten skall prioriteras. Denna politiska vilja har varit och är synnerligen ojämnt spridd över landet. Trenden de senaste åren har varit att kriscentra för män fått mer positiv uppmärksamhet genom sitt arbete med behandling av våldsamma män, vilket är glädjande, men däri ligger också faran att denna del av arbetet tar över. Verksamheternas huvuduppgift är att vara en resurs för alla män som behöver hjälp med kriser och problem. Att arbeta med våldsproblematik är en given uppgift, men vi får inte glömma att ett brett krisarbete förebygger våld, hjälper människor att hantera livskriser och bör ses som en viktig del i arbetet för ett mer jämställt samhälle.

För att nå en helhetslösning av kvinnovåldsproblematiken och göra hjälp och behandling tillgänglig i hela landet bör organiserandet av kriscentra betraktas som ett kommunalt ansvarsområde. Incitament för att leverera hjälp finns redan i befintlig lagstiftning och man kan fundera över vad det är som hindrar att en större satsning görs. Vi behöver inte här fördjupa oss i analyser av vad denna tröghet beror på utan kan bara konstatera att den finns och att incitamenten behöver förstärkas.

Den modell som är under utveckling runt Kriscentrum för män i Lund är ett exempel på en verksamhet som är väl integrerad i den kommunala verksamheten. Här har samverkan med andra lett till ett konkret handlingsprogram för att alla individer i en familj skall ha möjlighet att få stöd i och efter kriser. Uppdelningen i olika, men samverkande, centra för män, kvinnor och barn ger möjlighet att ge stöd och hjälp som motsvarar deras olika behov. I Kriscentrum i Lunds framtidsvision ingår även skapa ett "Kriscentrum för par" för att åstadkomma ett komplett (be)handlingsprogram för hela familjer i samband med och i efterdyningarna till våld.

Familjerådgivning skall enligt lag vara tillgänglig för alla. Att dessa verksamheter inte täcker in alla människors behov av hjälp vid relationsproblem och kriser visar sig tydligt i Stockholm där den kommunala familjerådgivningen är den instans som hänvisar flest män till Manscentrum. Vidare hänvisas många män av psykiatri och andra sjukvårdande instanser. Ett kriscentrum är således en verksamhet som kompletterar, inte konkurrerar med redan befintliga verksamheter.

För att skapa ett starkare tryck på kommunerna bör man utvidga den kommunala skyldigheten att tillhandahålla familjerådgivning till att även omfatta krismottagningar för män, kvinnor och barn. Exakt hur verksamheterna är placerade rent organisatoriskt är inte den viktigaste frågan. Huvudsaken är att kommunerna har ett klart uttalat ansvar för att skapa verksamheter med beständighet och tillräcklig kapacitet i förhållande till behoven. Om man startar kriscentra i kommunal regi bör det, för att man skall nå så många behövande som möjligt, tydligt framgå att det är fråga om kommunal service, inte myndighetsutövning. Det bör också vara möjligt för en kom-

mun att ge uppdraget att driva kriscentrum till privata stiftelser och föreningar, förutsatt att de arbetar professionellt och under seriösa former.

De flesta män som idag besöker ett kriscentrum har aldrig eller sällan suttit ned och pratat med en annan man om hur de skall hantera sina känslomässiga problem. Det som sker när en samtalskontakt påbörjas kan därför med rätta betecknas som en "kulturrevolution" i den enskilde mannens liv. När ett kriscentrum för män startar innebär det att en ny rollspelare och potentiell samarbetspartner tar plats på den offentliga scenen. För omgivningen kan det ta litet tid att bestämma sig för hur man skall förhålla sig till en verksamhet som är tillskapad enbart för män. Det är därför viktigt att de som arbetar på centret, förutom god handledning i såväl klientarbete som interna processer, också får stöd i hanterandet av sina relationer till omvärlden.

Det kan inledningsvis vara bra att ha en styrelse sammansatt av personer med ett särskilt intresse för arbetet och som kan fungera som länkar till andra verksamheter. Följande yrkesgrupper kan vara bra att ha som "vänner" för ett nystartat kriscentrum: Socialarbetare, psykoterapeuter, psykiater, allmänläkare, polis, mödra- och barnhälsovård, advokater, forskare, kvinnoorganisationer, präster m.fl. samt privatpersoner med intresse för verksamheten. Dessa kan också ingå i ett nätverk av specialister att hänvisa till i särskilda situationer.

De som arbetar i den dagliga verksamheten skall ha adekvat utbildning för uppgiften. Det bör innebära att man är psykolog, socionom eller har beteendevetenskaplig eller likvärdig utbildning. Det bör finnas utrymme för personalen att vidareutbilda sig allt efter intresse och behov. Någon enskild utbildning som ger full täckning att möta alla de situationer som dyker

upp på ett kriscentrum finns ännu inte, men diskuteras nu inom Riksorganisationen. Det är en självklar uppgift för Riksorganisationens medlemmar att stötta nya centra och bidra med sina erfarenheter. Det finns ingen anledning att alla skall uppfinna hjulet på nytt.

8. SAMMANFATTNING

Vi har i den här skriften försökt illustrera hur kriscentra för män kan vara ett verksamt komplement till befintliga verksamheter i arbetet med att komma till rätta med mäns våld mot kvinnor. Med en fungerande behandling för männen samt utvidgad hjälp till kvinnor och barn, ökar meningsfullheten i de utbildningssatsningar som görs i landet. God allmän kunskap om våldsproblematik räcker inte. Det behövs ett system för att hjälpa och stödja alla inblandade och en avgörande pusselbit är att behandling för våldsamma män och män i kris finns tillgänglig.

En satsning på den "svenska modellen" med breda kriscentra för män är enligt vår uppfattning att föredra framför verksamheter som enbart arbetar med våldsproblematik. I det senare fallet når man endast toppen av isberget, dvs våld som trots den tidigare beskrivna trögheten i hanterandet av våldspröblemartik är ute i ljuset. Våld i nära relationer

sker till största delen i det fördolda varför ett brett arbete med människors kriser innebär möjligheter att dels nå osynligt våld, dels komma åt våld på ett tidigt stadium, dels förebygga våld. Inom riksorganisationen finns en bred erfarenhet av att arbeta med män och mäns specifika problem och behov, vilken bör tas tillvara i uppbyggnaden av nya verksamheter

Vare sig våldsamma män blir föremål för samhällsinsingripanden eller söker hjälp frivilligt, är det viktigt att det finns behandlingsresurser tillgängliga. Behandling skall kunna ges som alternativ påföljd eller komplement till fängelsestraff. I samband med personundersökningen kan man lämpligen ta reda på om en man är motiverad till eller kapabel att gå i behandling. Det kan också ske genom uppsökande verksamhet i samband med häktning eller polisingripande. Det behöver därför finnas behandlingsmöjligheter inom eller anslutning till kriminalvården. En möjlighet är att kriminalvården samarbetar med närmaste kriscentrum och upprättar avtal om behandling av män dömda för våld mot kvinnor.

Vi som arbetar i de verksamheter, som är anslutna till Riksorganisationen Professionella Kriscentra för Män, anser sålunda att det finns starka humanistiska och samhällsekonomiska argument för skapa verksamheter enligt de förslag som presenterats i denna skrift.

KRIMINALVÅRDENS INSATSER

AV: MARI-ANNE TOBIASSON

Kvinnovåldskommissionens slutbetänkande (SOU 1995:60) innehöll förslag till olika åtgärder för att förbättra stödet och hjälpen till kvinnor som utsatts för våld och andra övergrepp samt åtgärder för att förebygga detta våld. Betänkandet jämte prostitutionsutredningens betänkande samt översynen av jämställdhetslagen och reglerna för sexuella trakasserier låg till grund för de förslag som presenterades i propositionen 1997/1998:60 *Kvinnofrid*. I denna proposition betonas att mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem. Att bekämpa denna brottslighet samt stödja och skydda kvinnor som har utsatts för detta våld utgör en prioriterad fråga för rättsväsendet.

Regeringens arbetsmarknadsdepartement har senare beslutat om myndighetsgemensamma uppdrag under åren 1998–2002 rörande åtgärder för att bekämpa våldet mot kvinnor. I uppdraget betonas bland annat en förebyggande ansats, myndighetssamverkan samt att följa utvecklingen internationellt. För kriminalvårdens del är männens behandling det centrala när det gäller att bekämpa detta omfattande samhällsproblem.

Kriminalvården har främst under 1990-talet utvecklat program med inriktning på männens behandling på ett femtontal platser i landet. Programmets utformning har ej varit gemensam för hela kriminalvården, de har varit lokalt utformade utifrån de förutsättningar som funnits där de bedrivits. Vissa program har drivits av en kriminalvårdsenhet, eller flera i samverkan, andra tillsammans med övriga samhällsorgan och frivilliga organisationer. Fram till idag har utvecklingen alltmera inriktats mot samverkansmodeller. Sedan mitten av 1990-talet finns ett nationellt nätverk inom kriminalvården för handläggare som arbetar med den aktuella klientgruppen med årligen återkommande träffar. Nätverket har verkat för erfarenhetsutbyte och varit en inspirationskälla för såväl de som arbetar i programmen

som för enskilda tjänstemän som arbetar med frågan. Dessvärre har kriminalvårdens programverksamhet för den aktuella målgruppen saknat gemensamma instrument för utvärdering av effekterna av behandlingsinsatserna. Koncentration och krafter har främst fokuserats på genomförande av program, enskilt eller i grupp, och inte på vilken effekt de ger den enskilde klienten och i återfallshänseende. Denna verklighet beskrivs för övrigt även av många andra samhällsaktörer både i vårt land och utomlands.

Kriminalvården utvecklar och anpassar för närvarande en rad olika evidensbaserade program för särskilda målgrupper och inom ramen för satsningen på Nationella Program utvecklas ett behandlingsprogram för misshandlande män – *Väld i Nära Relation*. Under hösten 2000 inledde kriminalvården ett samarbete med engelsk kriminalvård, man har där liksom i Sverige påbörjat ett arbete med att utveckla ett grupprogram för misshandlande män. Vi har som en konsekvens av tillgänglig forskning valt en nykonstruktion då befintliga program, i bland annat Kanada och USA, ej visat någon klar behandlingseffekt för specifik metod.

Vårt uppdrag är att utveckla ett forskningsbaserat och utvärderingsbart grupprogram som kan bedrivas både i frivården och på våra anstalter. Ambitionen är att programmet kan ingå som en del i ett samverkansprogram, där olika samhällsorgan är involverade, eller bedrivs som en enskild programinsats under pågående övervaknings-, eller anstaltsperiod. Huvudarbetet med programutvecklingen ligger i England och är upplagd i olika steg för att utröna kriminogena behov hos förövare av detta våld. En första rapport har presenterats som bygger på en genomgång av aktmaterial. Nästa steg i forskningen är djupintervjuer med förövare av partnervåld och deras offer. En slutrapport från forskargruppen i England kommer under hösten 2002 varefter det slut-

liga grupprogrammet skrivs. Parallellt med detta arbete genomgås, både i vårt land och i England, tillgängliga existerande program inom området. Aktuell tidplan är att det nya programmet prövas i Stockholms frivård under 2003 samt på ytterligare ett par orter i landet.

En grundfråga för användningen av samma behandlingsprogram i de båda länderna är om den misshandlande mannens "förövarprofil" är jämförbar länderna emellan. Risk- och behovsbedömningsinstrument utvecklas inom olika områden och för denna målgrupp har SARA-instrumentet (*Manual for the Spousal Assault Risk Assessment Guide*) utvecklats i Kanada och översatts till svenska. SARA är en klinisk checklista över riskfaktorer för partnervåld och inget egentligt psykometriskt test. Checklistan består av 20 enskilda punkter som tagits fram genom en omfattande litteraturoversikt från aktuell forskning. SARA är ett tillgängligt och användbart instrument för olika yrkesgrupper som kommer i kontakt med partnervåld och har utvecklats för att fungera som ett beslutsstöd. Användaren får i sin riskbedömning möjlighet att ta del av relevant information som baseras på beprövad erfarenhet. SARA-instrumentet har använts inom rättspsykiatri under många år och har under senare år även introducerats inom kriminalvård och andra delar av rättssystemet. I aktuella programutveckling har medel till en jämförande studie rörande SARA-bedömningar i Sverige och England beviljats av Kriminalvårdsstyrelsens Forskningskommitté. Studien, som genomförs av Karolinska Institutet, kommer att pågå under år 2002 och innefatta minst 150 SARA-bedömningar från respektive land. Resultatet kommer att presenteras under hösten 2002. Studien kompletterar programutvecklingen med värdefull information för att skapa ett så verkningsfullt behandlingsprogram som möjligt och bidra till fortsatt programspridning. Viss personal, främst inom kriminalvårdens

frivård, har utbildats i SARA-instrumentet och kompletterande utbildning genomförs under hösten 2002.

Utifrån dagens utvecklingsarbete kan konstateras att det arbete som utförts av frivilliga organisationer, såväl inom mansrörelsen som kvinnorörelsen, starkt har bidragit till myndighetsvärldens nuläge. De frivilliga krafterna har utövat opinionsbildning och tryckt på för insatser och engagemang från riksdag och regering. Kriminalvården har, av naturliga skäl, inte haft sitt fokus på kvinnor och barns lidande tidigare. Dagens utveckling pekar emellertid alltmera mot gemensamma satsningar där man, kvinna och barn i våldsutsatta familjer genom samordnade insatser, myndigheter emellan, får erforderligt stöd. De män vi idag påverkar inom kriminalvården är de som kommit in i vår rättsapparat men vi måste komma ihåg att de flesta misshandlande män befinner sig ute i samhället. Vi när idag "toppen av isberget" men vår samlade ambitionsnivå måste vara att tillsammans ta ett krafttag för att nedbringa de omfattande mörkertalen rörande familjevåldet. Gemensamma utbildningsinsatser och kompetensutveckling blir ett naturligt inslag när det gäller att bekämpa detta omfattande folkhälsoproblem.

Mari-Anne Tobiasson frivårdsinspektör verksam inom kriminalvården i Göteborg, projektledare för kriminalvårdens utveckling av Nationellt Program Våld i Nära Relation.

ADRESSER

Manscentrum i Stockholm

Götgatan 83 D
116 62 Stockholm
e-mail: kriscentrum@manscentrum.se
Hemsida: www.manscentrum.se
Tfn: 08 - 643 1183/ 1184/ 1186/ 11 71

Manscentrum i Haninge

Moränvägen 13
136 02 Haninge
e-mail: anders.lindblom@haninge.se
Tfn: 08 - 606 71 37

Kriscentrum för män i Göteborg

Mölnadalsvägen 5 A
412 63 Göteborg
e-mail: kriscentrum.for.man@linnestaden.goteborg.se
Tfn: 031 - 40 37 21

Kriscentrum för män i Lund

Bankgatan 4
Box 12 55
221 05 Lund
e-mail: kriscentrum.man@lund.se
Tfn: 046 - 14 39 72

Krismottagningen för män, Stickan i Gävle

Kyrkans hus, Drottninggatan 5
Box 1423
801 38 Gävle
e-mail: kriscentrum@stickan.se
Tfn: 026 - 18 73 73

Manscentrum i Dalarna falun/Borlänge

c/o Leif Jonsson
s. Häbergs Hage 17
791 94 Falun
e-mail: leif.a.jonsson@telia.com
Tfn: 070 -517 39 21

Kriminalvårdsmyndigheten i Göteborg Hisingen / Förorter

Box 157
401 22 Göteborg
031 - 731 1573

Nationellt Råd för Kvinnofrid är ett rådgivande organ för frågor som rör våld mot kvinnor. Det skall också vara ett forum där regeringen kan utbyta erfarenheter och idéer med företrädare för organisationer och forskare som är engagerade i frågor som rör våld mot kvinnor. Rådet skall uppmärksamma problemområden som behöver åtgärdas.

Nationell Råd för Kvinnofrid är inrättat för en tidsperiod av tre år.

Följande skrifter har tidigare utkommit:

- ∞ När man slår mot det som gör ont – våld mot kvinnor med funktionshinder, sept 2001
- ∞ Kommunerna som blundar för mäns våld mot kvinnor, nov 2001
- ∞ Han var väl inte alltid så snäll – våld mot äldre kvinnor, mars 2002
- ∞ Se till mig som liten är – när pappa slår mamma, april 2002

Ordförande: Jämställdhetsminister Margareta Winberg

Projektledare: Ingegerd Sahlström

Ledamöter: Gabriel Barqasho, Angela Beausang, Lars Gårdfeldt, Gun Heimer, Lars Jalmert, Leif Johansson, AnnCha Lagerman, Kikki Nordström, Gunnar Sandell, Eva-Britt Svensson och Barbro Westerholm.

© Nationellt Råd för Kvinnofrid, september 2002

